

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Työväen Sivistysliitto pitää hyvänä, että koko koulutusjärjestelmää käsitellään selonteossa kokonaisuutena ja korostetaan myös eri koulutustasojen ja oppilaitosmuotojen yhteistoimintaa. Vapaan sivistystyön tuottaman osaamisen ja koulutuksen rooli on kuitenkin selonteossa aika pienessä roolissa, omassa erillisessä luvussaan.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset tukevat hyvin laajasti virallisen koulutusjärjestelmän toimintaa. Koulutustarjonnastamme löytyy avoimia korkeakoulukursseja, ammatillista koulutusta, lukion kursseja, kotoutumiskoulutusta, aikuisten peruskoulua, ja jatkossa myös oppivelvollisuuden suorittamiseen liittyvää koulutusta. Vapaan sivistystyön oppilaitosten kautta näihin koulutuksiin voivat osallistua matalalla kynnyksellä myös ne, jotka eivät välttämättä osallistuisi suoraan virallisen koulutusjärjestelmän koulutuksiin. Vapaa sivistystyö tavoittaa myös virallisiin koulutusmuotoihin aliedustettuja ryhmiä ja niitä, joilla on heikot perustaidot.

Virallisen koulutusjärjestelmän tukemisen lisäksi vapaan sivistystyön oppilaitokset järjestävät suuressa määrin perus- ja digitaalisten taitojen koulutusta, ja mahdollistavat näin osaamisen kehittämisen, jatkokoulutukseen pyrkimisen sekä työelämässä pysymisen tai työssä oppimisen.

Tämän lisäksi vapaan sivistystyön rooli kansalais- ja demokratiakasvatuksessa sekä kansakunnan eheyden ylläpitämisessä on merkittävä. Osallisuuden, demokratian ja yhteiskuntarauhan vaikutukset ulottuvat laajalle, myös kilpailukykyyn ja talouden rakentamiseen. On tärkeää muistaa, että vapaan sivistystyön oppilaitokset antavat aktiivisen kansalaisuuden ja demokratiakasvatuksen kentällä suuren panoksen, muihin oppilaitosmuotoihin verrattuna. Siitäkin syystä vapaan sivistystyön rooli ja merkitys koko yhteiskunnalle on tärkeää tunnustaa.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Työväen Sivistysliitto esittää, että vapaa-ajalla hankitun osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen nostettaisiin esille myös tähän lukuun, osaksi visiota ja tavoitetilaa. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa tuotetun epävirallisen oppimisen lisäksi on tärkeää tunnistaa myös arkioppiminen. Esimerkiksi kansalaisjärjestöissä toimiville ihmisille kertyy merkittävä määrä monenlaista osaamista, jonka tunnistaminen lisää ihmisten opiskelumotivaatiota, itseluottamusta, ja oikein tunnistettuna ja sanoitettuna parantaa myös työllistymisen ja osaamisen kehittämisen mahdollisuuksia.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

-

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Työväen Sivistysliitto esittää toimenpide-ehdotuksiin nostettavaksi myös vapaa-ajalla, kuten järjestötoiminnassa ja vapaan sivistystyön koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista toisen asteen koulutuksessa. Yleisesti opiskelijoiden tukeminen oman osaamisensa tunnistamisessa laajasti tukee myös työelämään ohjautumista ja kiinnittymistä.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

-

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

-

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Työväen Sivistysliitto on ilahtunut siitä, että vapaan sivistystyön rooli osaamisen kehittämisessä, hyvinvoinnin lisäämisessä ja aktiivisen kansalaisuuden tukemisessa on selonteossa tunnistettu. Pidämme tärkeänä, että koko vapaan sivistystyön rooli tunnistettaisiin osana aikuisten opintopolkua, ja virallisen koulutusjärjestelmän merkittävänä lisänä sekä tukijana. Työväen Sivistysliitto pitää hyvänä selonteossa esitettyä ajatusta, että selvitetään mahdollisuuksia liittää vapaan sivistystyön osaamiskokonaisuuksia osaksi kansallista osaamisen viitekehystä. Tämä edistäisi epävirallisen oppimisen kautta hankitun osaamisen vertailukelpoisuutta ja hyväksi luettavuutta, sekä vahvistaisi vapaan sivistystyön roolia osana aikuisten opintopolkua.

Koulutuspoliittinen selonteko huomioi kiitettävästi sen, että vapaan sivistystyön oppilaitosten ylläpitäjien taloudellinen vakaus on tärkeää, jotta koulutus voidaan joka tilanteessa järjestää laadukkaasti. Tästä syystä on merkittävää myös se, että rahoitus on säännöllistä. Nyt esimerkiksi perustaitojen koulutusta on rahoitettu kiitettävällä tavalla, mutta hanke kerrallaan, eikä rahoituksen jatkuvuudesta ole aina tietoa. Työväen Sivistysliitto kiittääkin ajatusta, että rahoituksen tulisi olla ennakoitavampaa. Ennakoitavuuden lisäksi rahoituksen tulee olla säännöllistä, jotta koulutuksen laadukkuus ja kehittäminen voidaan turvata.

Arvostamme sitä, että viime aikoina kasvanut ja korostunut roolimme maahanmuuttajien koulutuksessa on huomioitu. Vapaa sivistystyö tavoittaa matalalla kynnyksellä useita koulutuksessa

aliedustettuja ryhmiä. Maahanmuuttajien ja muiden aliedustettujen ryhmien kouluttaminen vaatii kuitenkin rahoitusta ja muita resursseja, sekä niiden ennakoitavuutta, kuten selonteossa todetaankin. Ennakoitavuuden lisäksi myös rahoituksen riittävä taso on turvattava tarvelähtöisesti. Esimerkiksi maahanmuuttajille suunnatun luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen tarvitsijoita on paljon enemmän, kuin koulutusta voidaan nykyisillä resursseilla tarjota. Rahoitusta maahanmuuttajien luku- ja kirjoitustaidon koulutukselle olisi syytä merkittävästi lisätä, jotta olemassa olevaan tarpeeseen pystytään vastaamaan.

Vapaan sivistystyön rooli perus- ja digitaalisten taitojen koulutuksessa on selonteossa myös huomioitu. Vapaan sivistystyön oppilaitokset järjestävätkin suuressa määrin perus- ja digitaalisten taitojen koulutusta, ja mahdollistavat näin osaamisen kehittämisen, jatkokoulutukseen pyrkimisen sekä työelämässä pysymisen tai työssä oppimisen. Tätä roolia olisi syytä edelleen tukea ja vahvistaa.

Yhtenä toimenpiteenä selonteossa on todettu, että edistetään vapaan sivistystyön koulutuksessa hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. Tämä onkin tärkeää. Juuri lausuntokierroksella ollut esitys laeiksi valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain ja vapaasta sivistystyöstä annetun lain muuttamiseksi siten, että myös vapaan sivistystyön opintoja voitaisiin kirjata Koski -tietovarantoon, on erinomainen askel tähän suuntaan. Kirjaamisen vaatimat henkilöstökustannukset ja oppilastietojärjestelmän kustannukset jäävät kuitenkin oppilaitosten maksettavaksi. Oppilaitoksille voi tulla taloudellisia kustannuksia myös siitä, että opiskelijoiden pyynnöt suoritusten kirjaamiseen tulee tallentaa pysyvästi. Vapaan sivistystyön oppilaitosrakenne poikkeaa koulutustoimijoiden yleisestä rakenteesta, ja siksi kustannus on meille suhteessa suurempi kuin monille virallisen koulutusjärjestelmän isoille toimijoille. Vapaan sivistystyön oppilaitoksilla ei ole olemassa olevia, Koski-yhteensopivia järjestelmiä, vaan ne pitää hankkia ja modifioida omaan ympäristöön sopiviksi. Olisi tärkeää, että ainakin aloituskustannuksia voitaisiin tukea erillisavustuksilla.

Osaamisen tunnistamisen edistämiseksi Työväen Sivistysliitto esittää harkittavaksi myös Norjassa toteutettua mallia, jossa Kompetanse Norge (elinikäisen oppimisen viranomaistaho, joka toimii opetusministeriön alaisuudessa) on rahoittanut hanketta, jonka tavoitteena on nostaa tietoisuutta taitojen kehittämisen tarpeesta ja osaamisen tunnistamisesta ja tunnustamisesta työpaikkojen luottamushenkilöiden keskuudessa. Hankkeen myötä työpaikoille on luotu uusi koulutuskysymyksistä vastaavan luottamushenkilön rooli, ja nämä luottamushenkilöt kannustavat työntekijöitä osallistumaan koulutuksiin ja jakavat tietoja aiheesta. (Työ- ja elinkeinoministerin julkaisuja 2020:28.) Vastaava malli tavoittaisi Suomessakin hyvin juuri ne työntekijät, joiden osaamisen tunnistaminen, tunnustaminen ja kehittäminen olisi tärkeää työttömyysuhan torjumiseksi ja työelämän osaamistarpeisiin vastaamiseksi. Malli tukisi myös paikallisia ja alueellisia tukitoimia esimerkiksi pandemian kaltaisen kriisin kohdatessa. Luottamushenkilöiden kouluttaminen olisi mahdollista toteuttaa vapaan sivistystyön oppilaitosten, erityisesti opintokeskusten kautta.

Ohjauksen tarve niin osaamisen tunnistamisessa ja tunnustamisessa, kuin opinto- ja urapolkujen löytämisessä on etenkin työikäisellä väestöllä suurempi, kuin ohjauksen resurssit. Aikuisten työikäisten osalta ohjauspalveluita tulisi lisätä, ottaen huomioon ammattien katoamisen, nopeisiin

muutoksiin sopeutumisen sekä aikuisten tarpeen kannustavaan ja tulevaisuuteen uskovaan ohjaukseen.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

On tärkeää tunnistaa vapaan sivistystyön rooli jatkuvan oppimisen voimavarana. Työväen Sivistysliitto muistuttaa, että vapaan sivistystyön kentällä toimivat opintokeskukset ovat valtakunnallisia oppilaitoksia. Ne pystyvät siis osallistumaan jatkuvan oppimisen ja työuran aikaisen koulutuksen tarjoamiseen tehokkaasti koko valtakunnan tasolla. On tärkeää, että jatkuvan oppimisen uudistuksen toimeenpanossa, jatkuvan oppimisen alueellisessa ohjausjärjestelmässä ja sen toimintatavoissa mahdollistetaan myös valtakunnallisten oppilaitosten, kuten opintokeskusten, mahdollisuudet tarjota ja tuottaa jatkuvan oppimisen palveluita.

Luonnoksessa todetaan, että vaikka ammatillista koulutusta on uudistettu jatkuvan oppimisen näkökulmasta mm. tutkinnon osien ja tutkintoa pienempien moduulien avulla, eivät muutokset ole muuttaneet tilannetta riittävästi. Työväen Sivistysliitto muistuttaa, että aikaisemmin oli mahdollista järjestää myös tutkintoon johtamattomia, tutkinnon osia pienempiä ammatillisen lisäkoulutuksen kokonaisuuksia, jotka olivat työelämärelevantteja täsmäkoulutuksia. Tämä mahdollisuus poistettiin viime hallituskaudella ammatillisen koulutuksen reformin yhteydessä.

Vapaan sivistystyön oppilaitokset, erityisesti opintokeskukset, kuten TSL, järjestivät 2000-luvun alusta lähtien eri ammattialoille syventävää lisäkoulutusta, jota ei ollut mahdollista hankkia muualta ammatillisesta koulutuksesta. Koulutus tuki työssäkäyvien henkilöiden jatkuvaa oppimista. Viime hallituskaudella toteutettu ammatillisen koulutuksen reformi poisti ei-tutkintotavoitteista koulutusta järjestäviltä oppilaitoksilta rahoituksen lisäkoulutuksen järjestämiseen. Siirtymäaika lain voimaantulon jälkeen on juuri päättymässä.

Ammatillinen lisäkoulutus on ollut vahvasti kytköksissä työelämään ja siinä mukana olevat aikuisopiskelijat ovat saaneet koulutuksesta lisää valmiuksia omaan ammattiinsa tai työtehtäviinsä. Esimerkiksi JHL:n jäsenkyselyssä ravitsemis- ja puhtausalojen jäsenille keväällä 2020 selvisi, että yli puolet (58%) vastaajista (1236 hlöä) arvioi voivansa kehittää ammatillista osaamistaan ammatillisilla opintopäivillä. Käydyn koulutuksen tiedot on myös kirjattu kansallisen osaamisen tietovarantoon KOSKI-järjestelmään.

Tämän reformin haittavaikutuksista ammatillisen perustaitojen koulutuksen järjestämiseen on laaja yksimielisyys. Nyt ammatillisen koulutuksen rahoitus on tiukasti rajattu tutkintojen ja tutkinnon osien rahoitukseen. Ammatillista lisäkoulutusta vastaavaa rahoitusta ei enää löydy nykyisestä ammatillisen koulutuksen rahoitusmallista.

Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusmalli on ollut joustava rahoitusmuoto ja sitä on voinut käyttää aikuisoppilaitoksissa sekä tutkintoihin että ei-tutkintoihin johtavaan koulutukseen. Sen avulla on esimerkiksi voitu tasoittaa satunnaisia tutkintojen kysyntäpiikkejä. Lisäksi sen avulla on voitu rakentaa tutkintojen perusteiden ulkopuolella olevia koulutuksia, joilla halutaan tarjota tulevaisuuteen liittyvää osaamista, esimerkkinä vaikkapa työelämässä tarvittavat digitaidot.

Koronavirusepidemia on saanut sekä työnantajat että työntekijät taistelemaan yhdessä työpaikkojen puolesta niillä aloilla, joilla pandemian vaikutus on suurin. Ammatillinen lisäkoulutus olisi lähitulevaisuudessa erittäin tärkeä työkalu, jotta työntekijöiden osaamista voidaan kohdennetusti parantaa ja ehkäistä pitkäaikaistyöttömyyden pahenemisen. Lomautettujen kouluttaminen kaipaa myös pikaisesti eri toimialoille kohdennettuja lisäkoulutusresursseja.

Ammatillisen lisäkoulutuksen aiemman rahoitusjärjestelmän kaltaisen rahoituksen palauttaminen vapaan sivistystyön oppilaitosten koulutuksen järjestämisen keinovalikoimaan on välttämätöntä koulutuksen tasa-arvon ja työntekijöiden osaamisen takaamiseksi.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Työväen Sivistysliitto pitää tärkeänä, että myös vapaan sivistystyön opetushenkilöstön koulutusta ja uranaikaista osaamisen kehittymistä tuetaan. Opetushenkilöstön koulutukseen ohjattava henkilöstökoulutusrahoitus rajoittuu kuitenkin vain sellaiseen opetushenkilöstöön, joka työskentelee päätoimisesti vapaan sivistystyön oppilaitoksissa. Tämä jättää osaamisen kehittämisen ulkopuolelle useita opintokeskusten käyttämiä kouluttajia. Opintokeskukset järjestävät koulutusta yhdessä jäsenjärjestöjensä kanssa, ja siksi opintokeskuksissa kouluttajina toimivat usein jäsenjärjestöissä työskentelevät kouluttajat, jotka toimivat opintokeskusten kursseilla tuntikouluttajina. Koulutuksen laadun ja kouluttajien osaamisen kehittämisen vuoksi henkilöstökoulutuksia tulee voida avata myös jäsenjärjestöissä työskenteleville kouluttajille ja tuntikouluttajille.

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Kuten selonteossa todetaankin, taide- ja kulttuurikasvatusta toteutetaan paljon myös vapaan sivistystyön kentällä. Taiteen perusopetus on selonteossa vahvasti mukana, mutta kulttuurikasvatus ulottuu aikuisille laajasti läpi koko vapaan sivistystyön kentän. Esimerkiksi Työväen Sivistysliiton laaja taide- ja kulttuurikasvatus kannustaa myös osallisuuteen ja demokraattiseen kansalaisuuteen sekä suvaitsevaisuuteen ja ennakkoluulottomuuteen. TSL kannustaa osallistujia yhteiskunnalliseen keskusteluun ja ympäröivien ilmiöiden kommentointiin kulttuurin ja taiteen avulla. Kulttuurikasvatuksen merkitys koko vapaan sivistystyön toiminnassa olisikin hyvä tunnistaa laajemmin kuin yhdellä lauseella. Vapaan sivistystyön oppilaitosverkoston kautta voidaan edistää taide- ja kulttuurikasvatuksen saatavuutta alueellisesti kattavasti ja eri väestöryhmille.

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

-

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

-

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Työväen Sivistysliitolla on pitkä kokemus maahanmuuttajataustaisten osaamisen kehittamisestä. TSL muistuttaakin, että vapaan sivistystyön oppilaitosten kautta on mahdollista tavoittaa monenlaisia aliedustettuja ryhmiä, myös maahanmuuttajataustaisia aikuisia.

Luonnoksessa valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi todetaan, että opintojen etenemisen kannalta perustaidot ja kielitaito ovat tärkeitä. Nämä taidot ovat tärkeitä myös työllistymisen kannalta. Vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavatkin juuri perustaitojen, kielitaidon sekä luku- ja kirjoitustaidon koulutusta. Näiden koulutusten laadukkaan toteuttamisen kannalta on tärkeää, että riittävä ja tarpeeksi ennakoitava rahoitus on turvattu. Lisäksi olisi tärkeää tukea myös rahallisilla resursseilla sitä, että vapaan sivistystyön oppilaitoksilla olisi entistä paremmat mahdollisuudet tarjota maahanmuuttajataustaisille osallistujille enemmän tarvittavaa tukea ja ohjausta.

Perustaitojen, kielitaidon ja työllistymisen lisäksi opintokeskukset tarjoavat myös yhteiskunnallisen kotoutumisen taitoja. Näitä ovat kansalais- ja demokratiataidot, uskallus ja voimautuminen osallisuuteen ja osallistumiseen, sekä maahanmuuttajataustaisten omien yhdistysten toiminnan kehittäminen.

Aikuisena maahan tulleiden kannalta olisi lisäksi tärkeää, että ammatillisten opettajien kielitietoisuusosaamiseen panostettaisiin aiempaa enemmän.

Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät. Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat

Teknologian ja digitalisaation mahdollisuudet koulutuksessa ja tutkimuksessa

Työväen Sivistysliitto esittää, että etäopiskelun tarkempi tutkimus ja kehityksen tukeminen sekä lähi- että etämuotoisessa koulutuksessa, laadun ja koulutuksen rahoituksen tarkastelu ulotetaan myös vapaaseen sivistystyöhön.

Digiosaamisen kasvattaminen on tärkeää kaikissa ikäryhmissä, myös heillä, jotka eivät enää ole mukana työelämässä tai virallisessa koulutusjärjestelmässä. Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat tarjonnet merkittävässä määrin koulutusta myös ikääntyneiden digitaalisten perustaitojen vahvistamiseksi. Ikäihmisten digitaidot mahdollistavat sen, että ihmiset voivat asua kauemmin kotonaan, vaikka koti sijaitisi maaseudulla, kun he pystyvät käyttämään digitaalisia palveluita. Tämä on myös yhdenvertaisuuskysymys. Digitaaliset perustaidot mahdollistavat osallisuuden ja aktiivisen kansalaisuuden nykyisessä digitaalisessa maailmassa. Nykyaikana digitaitoja tarvitaan lähes minkä tahansa palvelun käyttämiseen. Ikäihmisten osaamista on vahvistettava myös monenlaisen

nettirikollisuuden torjumiseksi. Digitaalisen osaamisen vahvistamiseen myös vanhemmissa ikäryhmissä on syytä panostaa.

Muuttuva työelämä, uudistuva koulutus

Opetushallituksen tai Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamien hankkeiden kohderyhmiä olisi tarpeen laajentaa entistä enemmän koskemaan myös työelämässä olevien osaamistarpeita esimerkiksi työnmurroksen, ilmastonmuutoksen, digitalisaation tai pandemian aiheuttamiin tilanteisiin.

Kansainvälisyys ja globaali vastuu

Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat ottaneet merkittävää roolia myös ilmastonmuutoksen torjumiseen liittyvän ymmärryksen lisäämisessä. Tämänhetkisessä ekologisessa kriisissä tarvitaan uudenlaista sivistystä, jossa tavoitellaan hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa. Ekososiaalinen sivistys onkin noussut uudeksi keskeiseksi vapaan sivistystyön tehtäväksi.

Söder Katri
Työväen Sivistysliitto